

de reactie *Acta GS*, 1927, artikel 15 en 221; Bijlage cxx. Rapporteurs waren J.L. Schouten en J. Ridderbos.

²⁶ HUA, AHV, inventarisnummer 2, *Notulen voorlopige classis*, 26 januari 1932, artikel 25.

²⁷ HUA, AHV, inventarisnummer 2, *Notulen voorlopige classis*, 19 maart 1935, artikel 34. N. van Tellingen, *H. Hasper. Een omstreden hymnoloog* (Goes 1980) 48, vermeldt dat Hasper regelmatig de vrijzinnige F.W.A. Korff in Den Haag liet voorgaan.

²⁸ Zie J. Diepersloot en E.L. Smelik, *Plaats en koers van de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband* (Baarn 1937). Zie hierover Herngreen, *Een handjevol verkenmers*, 93-102. In deze brochure is de invloed van Barth duidelijk merkbaar. De brochure is officieel door de algemene vergadering aanvaard. Dat wil niet zeggen dat hij representatief was voor het H.v.

²⁹ HUA, AHV, 3, *Notulen*, 13 en 14 februari 1940; AHV, 38, *Ingekomen stukken*, 26 januari 1940, van J.G. Ubbink aan de algemene vergadering.

³⁰ Herngreen, *Een handjevol verkenmers*, 41, telde elf studenten, maar zag J. ter Schegget over het hoofd, die op 11 december 1928 kerkelijk examen deed. Hij rekent Buskes tot de predikanten die met hun gemeente overkwamen, maar dat is onjuist. Te Oosterend ontstond pas

hiervan was aandacht voor nieuwe, soms ongehoorde thema's en een gestage vervreemding van het neocalvinistisch erfgoed. Buskes, P.A.E. Sillevius Smitt, Diepersloot en andere jongeren hebben in hoge mate een stempel op hun kerk gedrukt. Theologisch gesproken ging het om een toenemende invloed van K. Barth, politiek gesproken waren er onder de predikanten relatief velen die zich aangesproken wisten door het pacifisme en door de CDU. C. Vermaat, J.C. Aalders en Sillevius Smitt stonden open voor een meer charismatische spiritualiteit.³¹ Maar Vermaat ging aan zijn depressies ten onder, Aalders maakte zich door zijn voortdurende oppositie onmogelijk en Sillevius Smitt verongelukte. Van den Brink en Geelkerken vertegenwoordigden het gereformeerde geluid; vanaf 1934 maakte Van den Brink er geen geheim van dat hij zich zorgen maakte over de theologische ontwikkelingen binnen het H.v. Geelkerken had daar veel minder moeite mee.³² In theologische en politieke zaken was er sprake van een grote variëteit. En dan was er nog voortdurend 'gedoe' over geldkwesties. Hersteld Verband stond bol van de conflicten en dat had invloed op het verloop onder de predikanten.

Dat verloop was groot. Van de 35 mensen die predikant zijn geweest in het H.v. werden er in 1946 slechts 21 hervormd.³³ Drie waren er overleden (Sluyk, Sillevius Smitt en C. Koppenaar), van de overigen legden twee hun ambt neer en verlieten het H.v. (J. en J.G. Ubbink), twee waren predikant in Indië geworden (Nieuwpoort en Van der Woude), zes waren al eerder hervormd predikant geworden. Van den Brink, emeritus, verliet in 1940 het Hersteld Verband en werd in 1942 hervormd.³⁴ Dat betekent dus dat elf predikanten het H.v. al hadden verlaten voordat het tot een hereniging kwam. Dat is bijna 30 % van het predikantencorps.³⁵

Het valt verder op dat vier van de elf predikanten die zich in 1926/1927 bij Geelkerken hadden aangesloten na een stevig conflict vertrokken: Vermeer, Van Leeuwen, Aalders en Van den Brink. Verder verliet Kroon in 1943 niet zonder verbittering het kerkverband. Hij vond dat hij in financieel opzicht schandelijk was behandeld. Dan moet er nog gewezen worden op een groot conflict tussen het H.v. en H.A.C. Hilderling, zendeling onder de Chinezen in Soerabaja in 1933/1934, en op een groot en langdurig conflict rond Hasper.³⁶ Dat studenten als W. Volger en C.E.H.J. Milet de St Aubin uiteindelijk liever elders predikant werden dan in het H.v. kan heel goed hiermee hebben samengehangen.³⁷ In ieder geval waren elders de beroepsperspectieven beter. Men zag hen met teleurstelling en ook met ergernis vertrekken.

Dat dit verband toch niet uit elkaar spatte door het ene conflict na het andere, verklaart Herngreen uit het feit dat bij alle verschillen één ding vast stond: de wil om samen kerk te zijn.³⁸ Dat bete-